

„Účel života není zajištění blahobytu jednotlivce, nýbrž usnadnění dalšího vývoje a dokonalosti lidstva v zájmu celku, jemuž se musí jednatlivec podrobiti, ale jemuž sám děkuje za zachování své existence; neboť jen v organizované společnosti jest dnešní člověk možný. Dvě vlastnosti lidské, inteligence a mravnost, překonaly v minulosti nezměrné překážky pokroku a zajišťují další vzestupný vývoj.“

(Jindřich Matiegka)

Tento velmi houževnatý, pracovitý a vědě oddaný muž se narodil 31. března 1862 v Benešově jako syn soudního čekatele Josefa Matiegky a jeho manželky Elišky, rozené Ebertové. Otec byl roku 1865 přeložen do Litoměřic, kde Jindřich navštěvoval obecnou školu. Od dětství se zajímal o archeologii, své první pravěké nálezy objevoval v Karlově Huti nedaleko Stradonic, kde trávil prázdniny.

Když otec dostal soudcovské místo v Praze, celá rodina se sem přestěhovala. Jindřich vystudoval malostranské gymnázium a poté nastoupil studium medicíny na univerzitě Karlo-Ferdinandově. Na ní promoval roku 1887. Následně se, zejména z existenčních důvodů, stal praktickým a panským lékařem v Lovosicích. Zde poznal svou manželku Marii Stránskou, která pocházela z Mělníka a byla vnučkou mělnického purkmistra Václava Prokopa. Po roce se s ní oženil. Jeho žena mu vytvořila velmi přívětivé zázemí pro bádání a zároveň byla schopná mu pomocnými pracemi sekundovat při jeho výzkumných projektech. Dne 9. března 1889 se jim narodila dcera Ludmila, pozdější doktorka filozofie, profesorka, archeoložka a egyptoložka.

Lovosický kraj měl obrovský význam pro Matiegkovu lékařskou kariéru. Kromě bohaté klientely se věnoval sběru a sumarizaci demografických i antropologických dat o místní mládeži. Bohatě si saturoval též své volnočasové aktivity, sběratelství, archeologii a antropologii. Objevil a prozkoumal množství prehistorických hrobů v okolí.

Roku 1891 přesídlil i s rodinou do Prahy, aby byl blíže vědeckému prostředí a kolegům. Zde působil nejprve jako městský lékař v Holešovicích a od roku 1898 jako zemský zdravotní inspektor. Později jako zdravotní rada zemského výboru přispěl k budování zdravotnictví v Čechách. Taktéž byl členem *Spolku českých lékařů*. Během jeho působení bylo vyškolen mnoho příslušníků zdravotní služby, nemalým počinem bylo i rozhodnutí o vzniku ústavu pro choromyslné v Bohnicích.

První významná publikace, *Crania Bohemica I*, vyšla roku 1891 a pojednávala o lebkách významných českých panovníků a osobností z 6.–12. století. Druhý díl s názvem *Lebky české*

z *XVI. století Crania bohemica saeculi XVI*, se věnoval kosterním nálezům a antropologickému bádání týkajících se 16. století.

Ve stejné době Matiegka ve volném čase pracoval v muzeu, kde se seznámil s antropologem Luborem Niederlem. Spolupráce a celoživotní přátelství s ním prohloubily jeho zájem o nový obor antropologie. Roku 1895 se konala *Národopisná výstava československá v Praze*, pro niž vytvořil antropologické oddělení. O dva roky později Matiegka habilitoval z fyzické antropologie a demografie na filosofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity prací s názvem *Vzrůst a vývin, tělesné vlastnosti a zdravotní poměry mládeže královského hlavního města Prahy*. Ta představovala řadu let práce, kterou vykonal spolu s učiteli při shromažďování tělesných dat mládeže a jejich vyhodnocování.

Významným počinem bylo zavedení přednášek z oboru demografie, které Matiegka jako první započal přednášet ve školním roce 1889/1890. O uznání, kterého se mu v jeho odborné činnosti dostávalo, svědčí i to, že byl roku 1901 přijat jako dopisující člen, v té době nejvýznamnější, antropologické společnosti *Société d'Anthropologie de Paris*.

Roku 1904 získal titul bezplatného, v roce 1908 pak placeného profesora antropologie. Současně započal budovat na univerzitě *Ústav pro antropologii a demografii*, který byl první v celém Rakousko-Uhersku. Kromě neúnavného budování oboru a výchovy budoucích odborníků zveřejnil v následujících letech několik menších spisů s oblíbenými tématy antropologicko-historickými a demografickými. *Pozůstatky slavných mužů a žen a jejich identifikace* (1912), *Duše a tělo: theorie o vztahu duševní činnosti k tělesné povaze* (1913), *Tělesné vlastnosti českého lidu* (1917), *Vznik a počátky národa československého* (1917).

Jak již bylo zmíněno, díky své manželce získal vřelý vztah k městu Mělník, což se projevilo nejen tím, že v okolí vedl několik svých bádání, ale i počinem rozsáhlejším a dlouhodobějším. Tím bylo detailní prozkoumání, nové uspořádání a zpřístupnění kostnice v kryptě pod kněžištěm proboštského kostela svatého Petra a Pavla, jemuž se věnoval v letech 1915–1919 s žákem Jiřím Malým, kostelníkem Antonínem Kautským a s pomocí studentů. Kostnice je dodnes přístupná v téže podobě a je velmi vyhledávanou památkou.

V září 1918, kdy byl už významným antropologem a etablovaným zakladatelem české antropologie, byť v rámci Rakouska-Uherska nedoceneným, se oficiálně dočkal titulu řádného profesora Karlo-Ferdinandovy univerzity.

Tématem lidských ras ve 20. století se zabýval ve svazku *Plemeno a národ, Poměr mezi plemenem a národem zvláště s ohledem na československý stát* (1919). *Vznik a tělesný stav národa československého* (1920) pak propojuje historicko-antropologické souvislosti národa.

Roku 1920 se osamostatnila Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy a on se stal v následujícím roce jejím děkanem. Roku 1924 se stal přednostou antropologického ústavu Univerzity Karlovy a naplno se věnoval vytvoření zázemí pro českou antropologickou školu, jako základ využil

své bohaté sbírky exponátů a odborných knih. Záhy k němu přiřadil *Pedologický ústav hlavního města Prahy* založený již roku 1910, kde probíhalo vědecké zkoumání dětí a mládeže. K tomuto tématu se váží i další dva spisky *Zubní věk znakem vývoje celkového* (1922) a *Somatologie školní mládeže* (1927).

Významným kolegou a přítelem mu byl Aleš Hrdlička, rodák z Čech, toho času už známý americký antropolog a ředitel antropologického oddělení Národního muzea ve Washingtonu. Díky jeho spolufinancování založil a vedl Matiegka v letech 1923–1941 vědecký časopis *Anthropologie*, ten se věnoval fyzické antropologii, nauce o plemenech, demografii, eugenice a tělesné výchově se zvláštním zřetelem k Slovanům. Matiegka zde také často publikoval.

V březnu 1928 mu nečekaně zemřela manželka a celoživotní pomocnice Marie a on zaháněl smutek větším množstvím práce. Na její počest založil nadaci na podporu mělnického reálného gymnázia.

V letech 1928–1929 byl přizván ke zkoumání ostatků Jana Amose Komenského poté, co byly exhumovány z Komenského hrobu v Naardenu. V této práci mu pomáhala jeho dcera Ludmila.

Jmenování rektorem Univerzity Karlovy v letech 1929–1930 mu umožnilo realizovat další smělý plán. Díky nadaci Marie a Aleše Hrdličkových založil na Přírodovědecké fakultě *Hrdličkovo muzeum člověka*, jež dosud nese jméno svého mecenáše. Přestože původní plány na muzeum v samostatné budově musely být kvůli hospodářské krizi revidovány, shromáždil zde Matiegka nemalé množství exponátů, a dokonce i bohatou oborovou knihovnu. Muzeum bylo otevřeno v polovině 30. let a je přístupné dodnes. Slouží zejména k výukovým účelům studentů univerzity, ale už od začátku bylo nabídnuto k využití také veřejnosti.

Mezitím vydal několik dalších publikací. Rozsáhlé dílo *Všeobecná nauka o plemenech* (1929), v němž sumarizoval svá vědecká poznání o vývoji lidských ras. K tématu vývoje dětí a mládeže se vrátil publikací *Ontogenetický vývin člověka po stránce tělesné i duševní* (1931).

Při příležitosti 70. narozenin ukončil roku 1932 pedagogickou činnost a byl vyznamenán čestným doktorátem přírodních věd. Nadále se věnoval práci v oboru, publikování a vydávání časopisu. Byl aktivním členem odborných spolků a uskupení, např. *Královské české společnosti nauk*, *České akademie věd a umění*, *Slovanského ústavu*, *Moravského archeologického klubu* a mnoha dalších, kde se děлил o svá poznání a přispíval k výchově následovníků.

Dvoudílné dílo *Homo Předmostensis I. Lebky a II. Ostatní části kostrové* vyšlé v letech 1934 až 1938 shrnuje poznatky z dlouholetého zkoumání naleziště kosterních pozůstatků fosilního člověka v Předmostí u Přerova.

Poslední publikací byla roku 1941 vydaná *Filosofie somatiko-anthropologická*. Pojednává o historii a vývoji celé antropologie v dějinách lidstva a je vzhledem do jeho vnímání vědy, které obětoval celý svůj život.

Jindřich Matiegka zemřel v Mělníku po krátké nemoci v pondělí 4. srpna 1941 ve věku 79 let. Byl pochován v Praze, ale 6. října 1998 byly jeho ostatky vyzvednuty, převezeny a uloženy v ambitu hřbitova na Mělníce-Chloumku.

Měl bezpochyby skvělý život, během něhož se věnoval kosterním nálezům mnoha slavných lidí, ať už panovníků sv. Václava, Rudolfa II. či Karla IV. a jeho manželek, tak i věhlasných vědců a myslitelů Tycha Brahe, K. H. Máchy, P. J. Šafaříka, J. A. Komenského a dalších. Zároveň celoživotně sledoval vývoj dětí a mládeže a podílel se na rozvoji nových věd – demografie a antropologie – v českých zemích. Díky tomu se sám stal podobně uznávanou osobností, jakými byli ti, které zkoumal.

(Zpracovala: Hanka Lukešová)

Použitá literatura:

BAHENSKÁ, Marie. Jindřich Matiegka: (1862–1941). *Akademický bulletin* [online]. 2012, (4), 28 [cit. 1. 2. 2021]. ISSN 1210-9525. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2012/04/14/index.html>

BRŮŽEK, Jaroslav. Jindřich Matiegka (1862–1941). *Živa*. 2016, **64**(5). CXVII–CXIX. ISSN 0044-4812. Dostupné z: <http://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/jindrich-matiegka-1862-1941.pdf>

HOZMANOVÁ, Eva. Prof. MUDr. Jindřich Matiegka. *Lovosický dnešek: měsíčník lovosických občanů*. 2007, **13**(2), 9.

Jindřich Matiegka. In: *Základní škola Jindřicha Matiegky* [online]. Mělník: Základní škola Jindřicha Matiegky © 2009–10 [cit. 2. 4. 2021]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20090819162833/http://www.zsjm-me.cz/jin_mat.php

MALÝ, Jiří. *Jindřich Matiegka*. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1949. 40 s.

PEJML, Karel. Jindřich matiegka – antropolog. Z dějin přírodních věd v našem městě. *Kulturní měsíčník litoměřického okresu*. 1976, **12**(9), s. 133–134.

V. S. Jindřich Matiegka. 1862–1932. *Anthropologie (1923–1941)*. 1932, **10**(1/4), s. 9–30. Bibliografie díla

Personální bibliografie:

https://www.svkul.cz/wp-content/uploads/2021/06/Matiegka_bibl.pdf